

שאלה: יש לי בן צעיר השואל אותי, מה המובן של שכר הנשמות בגן עדן?

תשובה: כמו בשאר חלקי התורה, גם בעולם המושגים וההשקפות עלינו ללמוד מהמורה הגדול, הרמב"ם. בהקדמתו לפרק חלק (סנהדרין, בתרגום הרב קאפח, עמ' קלז-קלט) הוא כותב "דע כי כשם שלא ישיג הסומא את הצבעים, ולא ישיג החרש את הקולות, כך לא ישיגו הגופות [הבנה של] התענוגות הנפשיים. וכשם שאין הדג מכיר יסוד האש, מפני שהוא שרוי בהפכו, כך לא יודע בעולם הזה הגשמי תענוגי העולם הרוחני. לפי שאין אצלנו כלל עונג זולת עונג הגופות בלבד." עד כאן לשונו.

במלים שלנו הייתי מסביר ע"י דוגמה: כשם שאי אפשר למי ששתה משקה יין-שרף וודקה, או ערק, שיסביר למי שמעולם לא שתה משקאות אלו, מה טיב טעמם. כי אין לשומע נסיון חושני בזה להרגיש מה טעמם וכל המלים בעולם לא יעבירו הבנה אמיתית אל השומע.

וכך כותב הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ח, הלכות ו-ז):
"הטובה הגדולה שתהיה בה הנפש בעולם הבא אין שום דרך בעולם הזה להשיגה ולידע אותה. שאין אנו יודעים בעולם הזה אלא טובת הגוף, ולה אנו מתאווים. אבל אותה הטובה גדולה עד מאד ואין לה ערך [=שימוש מלה זו בזמן הרמב"ם: אופן השוואה] בטובות העולם הזה אלא דרך משל. אבל בדרך האמת שנערוך טובת הנפש בעולם הבא בטובות הגוף בעולם הזה במאכל ובמשתה אינו כן. אלא אותה הטובה גדולה [היא] עד אין חקר, ואין לה ערך ודמיון הוא שאמר דוד 'מה רב טובך אשר צפנת ליראך!' (תהלים לא, כ)..."

[וממשיך הרמב"ם]:

כבר הודיעונו החכמים הראשונים שטובת העולם הבא אין כח באדם להשיגה על בוריה, ואין יודע גדלה ויפיה ועצמה אלא הקב"ה לבדו. ושכל הטובות שמתנבאים בהם הנביאים לישראל אינן אלא לדברים שבגוף שנהנין בהן ישראל לימות המשיח, בזמן שתשוב הממשלה לישראל. אבל טובת חיי העולם הבא אין לה ערך ודמיון [=אל מה לדמות הטובה ההיא]... הוא שישעיהו אמר 'עין לא ראתה אלוהים זולתך, יעשה למחכה לו' (ישעיה סד, ג) כלומר הטובה שלא ראתה אותה עין-נביא ולא ראה אותה אלא אלוהים, עשה אותה האלוהים לאדם שמחכה לו. אמרו חכמים (ברכות לד, ב) 'כל הנביאים כולן לא ניבאו אלא לימות המשיח אבל העולם הבא 'עין לא ראתה אלוהים זולתך'". עד כאן לשונו.

וכיון שבמקרא מצאנו שהקב"ה שם את אדם הראשון בגן עדן, ושם כל פרי נחמד וטוב; ושם מזג האויר ממוצע ונעים, ושם לא היה לו טורד לא מפני חיות

רעות או בני אדם שונאים, אלא ישב במנוחה בכבודו של עולם, כך לקחו ניב זה "גן עדן" להיות משל לעונג הנשמות בעולם האמת. כי העולם הזה שאנו כעת בו הוא "עולם הנסיון", עולם הבעיות, עולם שבו אנו מתמודדים נגד הרע. ועל זה הורו חז"ל "היום לעשותם, ומחר (בעולם הנצח) לקבל שכרם" (עירובין כב, א).

ולענין גיהנם, כתב הרמב"ם שם (עמ' קלט) "אבל גיהנם הוא כינוי לצער ששיג את הרשעים. ולא נתבאר בתלמוד תיאור אותו הצער". אבל מדברי הראב"ד (על ספר יצירה) למדנו כי הצער ההוא הוא הבושה הקשה והנוראה שהאדם מתבייש ממה שהוא קלקל. נתאר לעצמנו בן, שקיבל כל מה שיש לו מאמו, גם שנולד ממנה, גם שהניקה אותו בקטנותו, גם שחינכה אותו, גם ששילמה עבור לימודיו עד שהשיג מקצוע להתפרנס ממנו, וגם רכשה לו בית כדי שיגור בו. ואחרי כל הטובות האלו, כשהיא זקנה ומחוסרת ישע, הוא נוטש אותה ומפקיר אותה לידי אנשים אחרים שלא איכפת להם ממנה ומצרותיה. מה נאמר על בן כזה? וכאשר יראו לו בגיהנם כל הטירחות שהיא טרחה עבורו, וכל הצער שהיה לה עבורו, ומול זה יחסי אדישות שלו ואטימותו, כמה יגון ינחל מבושתו וחרפתו! כך ועוד יותר מזה פי כמה וכמה, כאשר נראה בעולם האמת כמה הקב"ה עזר לנו בכל רגע ורגע; כמה פעמים הציל אותנו מכאבים ומחלות, כמה הטיב אתנו בכל אופן של הטבה, ומול זה איך זלזלנו במצוותיו, איך דרסנו ברגל גאווה קיום התורה, כמה צער רוחני יהיה לנו אז חלילה. וידוע שצער הנפש הוא עצום פי כמה וכמה יותר מצער הגוף, כידוע לבעלי הנסיון.

ברור שתיאור הגיהנם כאש חומרי, הוא קל מול אש המרירות האיומה למכיר בכובד פשע בגידתו.

נחזור לעניננו. לכן בחרו בכינוי "גן עדן" לתאר עונג אין-סופי, שאין בעולם הזה דוגמתו.